

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра обліку у виробничій сфері

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни фінансовий та управлінський облік

на тему: «**Облік дебіторської заборгованості та політика
управління її величиною**»

Виконав:

Студент 4-го курсу групи ОПД-41
напряму підготовки 6.030509
«Облік і аудит»

Гриник
(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., викладач

(прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: ___ Оцінка: ECTS ___

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2017

План

Вступ

1. Сутність економічної категорії дебіторської заборгованості
2. Облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості
3. Нормативно-правова база з обліку дебіторської заборгованості
4. Міжнародний аспект обліку дебіторської заборгованості

Висновки

Перелік використаних джерел

ВСТУП

В умовах ринкової економіки бухгалтерський облік є особливо важливою функцією ефективного управління виробничими і комерційними структурами, знярядям контролю за раціональним і економічним використанням ресурсів з метою досягнення комерційного успіху і виконання фінансових обов'язків перед державою.

Опанування знаннями бухгалтерського обліку, контролю і аналізу господарської діяльності з метою виявлення слабких місць у роботі підприємств і знаходження шляхів подальшого покращення їх роботи є головною метою керівника підприємства, бухгалтера, економіста, менеджера.

Виникненню нових підходів до бухгалтерського обліку на державних, приватних, спільних підприємствах, у міжнародних об'єднаннях сприяє ринкова економіка.

Чітка побудова бухгалтерського обліку підвищує роль його як основного засобу за додержанням режиму економії і комерційного успіху в усіх підприємствах.

В умовах приведення національної економічної системи у відповідність з вимогами ринкової економіки і міжнародними стандартами виникає багато проблем, які потребують обґрунтованого розгляду й розв'язання. Однією з таких проблем є удосконалення розрахунків між контрагентами. Від успішного розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить ефективність функціонування економіки в цілому і кожного окремого підприємства.

В Україні процес створення нормальних умов для проходження господарських розрахунків стримується недосконалим законодавством і прорахунками в його практичному застосуванні. Так, вітчизняний виробник, який у відповідності з договором відвантажив товар споживачам, не має жодних гарантій на своєчасне одержання грошей через невизначений правовий статус боргів. Через це з обороту виводяться величезні грошові масиви, що породжує дефіцит грошей, який паралізує діяльність підприємства.

Постійно зростаюче переливання оборотних засобів у запаси - це безумовно суттєва причина росту кредиторської заборгованості. В цих запасах прихована збитковість підприємств України. На збільшення запасів також впливають інфляційні очікування. Ймовірно, що значна доля того, що числиться в запасах, у дійсності давно перероблена і не один раз продана продукція, і все в тому ж безподатковому секторі.

Можна сказати, що в значній мірі, причиною економічної кризи в нашій країні являється криза платежів, яка проявляється у тому, що підприємства не здійснюють платежі одне одному за товари, роботи і послуги. Цей процес супроводжується ростом дебіторсько-кредиторської заборгованості при розрахунках між суб'єктами підприємницької діяльності.

У країнах з розвинутою ринковою економікою підприємства (виробники) не залежать від своєчасного перерахування грошей покупцями їх продукції. Вони мають змогу безперешкодно перетворювати грошові вимоги на гроші, під заставу грошових вимог (векселів) одержувати кредит, здійснювати їх дисконт. До того ж, вони можуть шляхом проведення факторингових операцій відразу після відвантаження товарів покупцям продати комерційним банкам чи спеціальним конторам борги останніх, передоручивши їм ще й ведення своїх рахунків. Для таких посередницьких функцій й виникли спеціальні установи - комерційні банки.

Українські ж банки, поки що, не стали посередниками у розрахунках і опорою підприємств в нових умовах господарювання. Вітчизняні підприємства не можуть розраховувати на регулярне, стабільне, надійне і безперешкодне користування не на «здирницьких» умовах банківськими кредитами, будувати на взаємному співробітництві свою діяльність, своєчасно отримувати кредитні ресурси. Давно назріла потреба переорієнтації банківської діяльності з грошової спекуляції на роботу з платіжними вимогами і зобов'язаннями; відродження комерційного кредиту та надання боргам майнового статусу; створення умов для безперешкодного перетворення грошових вимог і зобов'язань на гроші, їх взаємного погашення

і переуступання. Таким чином, доки в Україні не організоване ефективне грошово-кредитне обслуговування підприємств-виробників, проблема неплатежів вирішена не буде.

Актуальність теми дослідження визначається важливістю удосконалення організації розрахунків, зокрема безготівкових, у розв'язанні глобальних економічних проблем України, і необхідністю трансформації бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків відповідно до економічних відносин ринкового спрямування.

Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни; підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту оборотних коштів; зменшенню видатків обігу; ефективному використанню тимчасово вільних коштів та ін.

1. Сутність економічної категорії дебіторської заборгованості

У процесі фінансово-господарської діяльності у підприємства постійно виникає потреба в проведенні розрахунків зі своїми контрагентами. Відвантажуючи виготовлену продукцію, підприємство, як правило, не отримує оплату одразу, тобто відбувається кредитування покупця. Таким чином, протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості.

Методологію обліку, основні поняття та порядок розкриття інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності визначає П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». [28]

Згідно П(С)БО 10 «**дебіторська заборгованість**» визначається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод і її сума може бути достовірно визначена.» [28]

Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і поточну. Дебіторська заборгованість у бухгалтерському обліку класифікується в залежності від: термінів її погашення, ймовірності її погашення, оцінки відображення її в балансі.[28]

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визначається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю. У разі відстрочення платежу за продукцію, товари, роботи, послуги з утворенням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів та /або їх еквівалентів, що підлягають отриманню за продукцію, товари, роботи, послуги, така різниця визначається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування (Пункт 6 із змінами, внесеними згідно з Наказом Мінфіну №304 від 30.11.2000). [37]

Довгострокова дебіторська заборгованість це сума, не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

Дебіторська заборгованість поділяється на:

- безнадійну
- сумнівну
- дійсну.

Залежно від виникнення дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторську заборгованість за роботи, товари, послуги;
- векселі отримані;
- дебіторську заборгованість за розрахунками;
- іншу поточну дебіторську заборгованість.

Таким чином, облік дебіторської заборгованості в Україні регулюється чітко визначеним нормативом – П(С)БО 10. Відповідно дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і поточну в свою дебіторська заборгованість у бухгалтерському обліку класифікується в залежності від: термінів її погашення, ймовірності її погашення, оцінки відображення її в балансі.

2. Облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості

Довгострокова дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. При цьому слід розуміти, що при віднесенні заборгованості до поточної або довгострокової до уваги береться не загальний очікуваний строк оплати згідно з договором, а очікуваний строк до погашення, який залишився з дати балансу.[38]

До довгострокової дебіторської заборгованості відносять:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- надання позик іншим підприємствам;

- надання позик фізичним особам;
- заборгованість, що виникає при надзвичайних подіях - пожежі, повені, крадіжці тощо.

Достовірна оцінка довгострокової дебіторської заборгованості має суттєвий вплив на правильне відображення інформації в облікових регістрах і звітності. Важливу роль при цьому відіграє принцип обачності, який передбачає застосування в бухгалтерському обліку таких методів оцінки дебіторської заборгованості, які будуть запобігати завищенню оцінки активів.

Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається в балансі за її теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення.

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості Планом рахунків передбачений рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та її необоротні активи».[22]

Рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та її необоротні активи» – активний, балансовий, призначений для обліку господарських процесів, довгострокової дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб. По дебету цього рахунку відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості, по кредиту – її погашення (списання) або переведення до складу поточної.

Даний рахунок має наступні субрахунки:

- 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» - відображаються чисті інвестиції орендодавця у фінансову оренду, визначені згідно П(С)БО 14 «Оренда»;
- 182 «Довгострокові векселі одержані» - призначений для обліку векселів, одержаних у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості;
- 183 «Інша дебіторська заборгованість» - призначений для обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка не відображається на інших

субрахунках рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та її необоротні активи», зокрема розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позиками, інші види розрахунків;

- 184 «Інші необоротні активи» - призначений для обліку інших необоротних активів, які не відображаються по рахунках 10 та 11.

Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення. Регістром аналітичного обліку розрахунків з дебіторами є реєстр дебіторів, а синтетичного – журнал-ордер 3. Сальдо по цьому рахунку відображається у розділі II активу балансу.

Бухгалтерський облік вексельних операцій залежить від виду векселів, порядку заповнення реквізитів векселя та їх змісту, порядку видачі та прийняття (акцепту), передачі та авалю векселів.

Вексель (нім. - заміна, обмін, розмін) - це письмово оформлене боргове зобов'язання встановленого зразка, яке засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселедержателю)[39].

Вексель відноситься до цінних паперів, які характеризуються як документ, що підтверджує майнові права, здійснення і передача яких можлива лише при його пред'явленні [23].

Розрізняють прості та переказні векселі. Простий вексель (соло) – письмовий документ, який містить просте і нічим не обумовлене зобов'язання векселедавця (боржника) сплатити векселедержателю (кредитору) зазначену грошову суму у визначений строк і в обумовленому місці.

Переказний вексель (тратта) – письмовий документ, який містить простий і нічим не обумовлений наказ векселедавця платнику сплатити певну суму грошей отримувачу у визначений строк і у визначеному місці. Простий вексель виписується позичальником із зобов'язанням сплатити борг

кредитору. Переказний вексель – це вимога кредитора до позичальника сплатити кошти третій особі - ремітенту.

Особливим видом є казначейські векселі. Казначейські векселі – це векселі, які видаються за рахунок фінансування витрат державного бюджету (за винятком витрат на оплату праці та інших грошових виплат населенню) за згодою відповідного отримувача коштів з державного бюджету.

Казначейські векселі можуть використовуватись з метою: погашення кредиторської заборгованості (за згодою відповідних кредиторів); продажу юридичним особам-резидентам; застави з метою забезпечення зобов'язань перед резидентами згідно із законодавством про заставу; заліку в оплату податків до державного бюджету за бажанням власника векселя.

Вексель відноситься до категорії суворо формальних документів. Це означає, що у випадку недотримання чітко встановленої форми векселя останній втрачає вексельну силу.

Порядок бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з вексельним обігом, регулюється нормативними документами. Векселі, одержані у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості, обліковуються на рахунку 182 «Довгострокові векселі одержані».

Бухгалтерський облік вексельних операцій залежить від видів векселів, порядку заповнення показників векселя та їх змісту, порядку видачі та прийняття (акцепту), передачі та авалю векселів.

Оцінка векселя здійснюється в розмірі вексельної суми, зазначеної на ньому прописом та цифрами. Вексельна сума може включати відсоток як додаткову плату за час обігу векселя.

Облік векселів ведеться паралельно з обліком дебіторської і кредиторської заборгованості. Належна оплата векселя у встановлений строк погашає всі вексельні зобов'язання.

Аналітичний облік по вексельним операціям ведеться за кожним одержаним векселем (за видами векселів): векселі строк сплати по яких ще не

настав; векселі, дисконтовані банком; векселі не оплачені у встановлений термін.

До іншої дебіторської заборгованості відноситься видача довгострокових позик працівникам підприємства та інші види розрахунків. [39] Працівники підприємств можуть отримувати кредити та позики на індивідуальне й кооперативне житлове будівництво, інші цілі.

Видача позик підприємством проводиться, якщо вона передбачена Статутом або іншим аналогічним документом підприємства та за наявності оформлених належним чином документів. При чому максимальний розмір позики для одного працівника законодавством не обмежується.

Видача позик здійснюється як готівкою, так і за безготівковим розрахунком, відповідно до заяви працівника. Позика може видаватись на будь-який термін, але вона повинна бути безпроцентною та поворотною. Повернення позики може визначатись числом місяців або календарним періодом. Якщо термін повернення не встановлюється або визначається моментом вимоги, то в цьому випадку працівник повинен повернути гроші в 7-денний термін з дня пред'явлення вимоги.

Якщо повернення позики відбувається шляхом утримання із суми зарплати працівника, то підписується додаткова угода, в якій передбачено зобов'язання працівника повернути гроші.

Облік видачі довгострокових позик працівникам підприємства та інших розрахунків ведеться на субрахунку 183 «Інша дебіторська заборгованість».

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає під час нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу [37].

У балансі поточна дебіторська заборгованість поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів,

виконання робіт, надання послуг і оцінюється за первісною вартістю. У випадку відстрочення платежу з виникненням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів, що підлягають отриманню за товари, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (відсотками) в період її нарахування.

Дебіторська заборгованість як складова елементу фінансової звітності активу має визнаватися і відображатися у звітності в сумі, яка визначається з урахуванням оцінки дебіторської заборгованості в поточному обліку.

Порядок оцінки дебіторської заборгованості наведено на рис. 1.

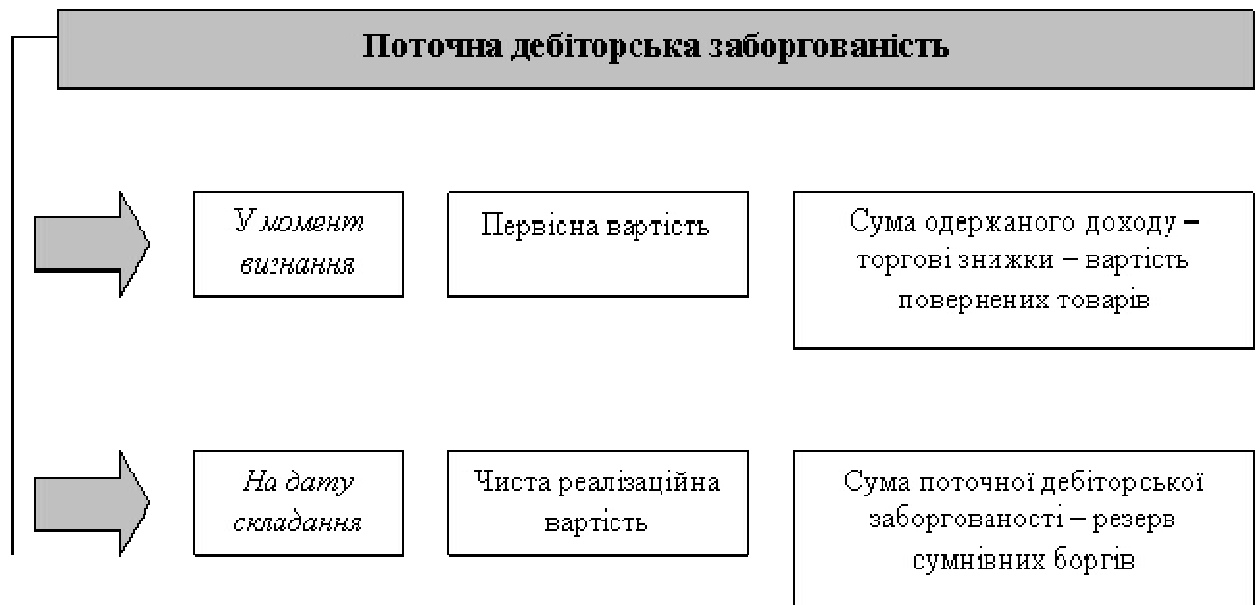

Рис 1. Оцінка дебіторської заборгованості

Для обліку поточної дебіторської заборгованості Планом рахунків передбачені рахунки: 34 «Короткострокові векселі одержані»; 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»; 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (окрім заборгованості, призначеної для продажу) включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю.

Поточна дебіторська заборгованість класифікується за трьома напрямками:

1. Дебіторська заборгованість, за якою існує впевненість у погашенні її боржником;
2. Дебіторська заборгованість, за якою існує невпевненість у погашенні її боржником;
3. Дебіторська заборгованість, за якою немає впевненості у погашенні її боржником або закінчився строк позовної давності.

Поточна дебіторська заборгованість буває товарна і нетоварна (неопераційна).

П(С)БО 10 передбачені два варіанти визначення величини сумнівних боргів:

- перший — виходячи з платоспроможності окремих дебіторів;
- другий — на підставі класифікації дебіторської заборгованості за періодами її виникнення з врахуванням досвіду минулих років щодо платоспроможності дебіторів.

За двома способами величина резерву сумнівних боргів визначається як добуток суми дебіторської заборгованості за продукцію та коефіцієнта сумнівності. Різниця у способах полягає лише в тому, які суми дебіторської заборгованості беруть участь у розрахунку, і як визначається коефіцієнт сумнівності.

У П(С)БО 10 зазначається, що коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію за попередні звітні періоди [28].

Виключення безнадійної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги з активів здійснюється з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. У разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги списується з активів на інші операційні витрати.

Поточна дебіторська заборгованість, що не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг (дебіторська заборгованість по розрахунках та інша дебіторська заборгованість) і визнана безнадійною, списується з

балансу з відображенням витрат в складі інших операційних витрат. По такій заборгованості резерв сумнівних боргів не створюється.

Безнадійна дебіторська заборгованість також відноситься до поточної дебіторської заборгованості, це заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і оцінюється за первісною вартістю.

Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу обчислюється величина резерву сумнівних боргів (Пункт 7 із змінами, внесеними згідно з Наказом Мінфіну №363 від 23.05.2003).

Величина сумнівних боргів визначається, виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

Класифікація дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Коефіцієнт сумнівності встановлюється підприємством, виходячи з фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги за попередні звітні періоди. Коефіцієнт сумнівності, як правило, зростає із збільшенням строків непогашеної дебіторської заборгованості. Величина резерву сумнівних боргів визначається як сума добутків поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги відповідної групи та коефіцієнта сумнівності відповідної групи.

Отже, облік розрахунків з дебіторами регламентується П(С)БО «Дебіторська заборгованість». Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. П(С)БО 10 визначає методи оцінки дебіторської заборгованості при зарахуванні її на баланс, на дату складання звітності та при списанні з балансу як безнадійної.

Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення. Регістром аналітичного обліку розрахунків з дебіторами є реєстр дебіторів, а синтетичного – журнал-ордер 3. Сальдо по цьому рахунку відображається у розділі II активу балансу.

3. Нормативно-правова база з обліку дебіторської заборгованості

Законами України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" та "Про аудиторську діяльність" визначено, що і бухгалтерський облік, і аудит забезпечують надання користувачам фінансової звітності для прийняття відповідних рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, власний капітал, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [3].

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» регламентується на законодавчому рівні [28]. Це Положення (стандарт) визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.

Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ). Це Положення (стандарт) застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості, встановлених іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Основними етапами організації бухгалтерського обліку зобов'язань є:

- чітке документування розрахунків,
- своєчасна та повна реєстрація даних первинного обліку в регістрах,
- правдиве відображення інформації щодо зобов'язань в звітності та примітках до неї.

Перевіряючи правильність бухгалтерського обліку і відображення у фінансовій звітності дебіторської заборгованості, аудитор повинен контролювати дотримання підприємством-клієнтом таких основних законодавчих та нормативних актів:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про аудиторську діяльність» (Відомості Верховної Ради України(ВРУ), 2006, №44,ст432).

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99рю № 996-ХІУ.

3. Плани рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

4. Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, затверджених відповідними наказами Мінфіну України:

- НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»;
- НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність»;
- П (С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»;
- П(С)БО 15 «Дохід»;
- П(С)БО 16 «Витрати».

У ринкових умовах зростає необхідність у забезпеченні інформаційної потреби користувачів відносно оцінки пошуку рішень стосовно управління підприємством, а також участі підприємства в капіталі. В економічному відношенні власники відділені від своїх часток власності, що перебувають у різних господарюючих суб'єктах. Адже саме їм потрібна інформація про фінансовий стан підприємства, його потенціал і стабільність у майбутньому. З цією метою потрібно проводити аудиторську перевірку бухгалтерської фінансової звітності, первинних документів та іншої інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Аудит слід проводити згідно таких законодавчих та нормативних актів:

5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України» від 16.07.99 р. № 996-ХІУ.

6. Норми відшкодування витрат на відрядження у межах України та за кордон: Постанова КМУ від 15.01.98 р. № 10.

7. Про затвердження правил використання готівкової іноземної валюти на території України: Постанова НБУ від 26.03.98 р. № 119.

8. Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення: Постанова КМУ від 29.04.99 р. № 750.

9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. Мінфіном України від 08.10.99 р. № 237.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. Мінфіном України від 08.10.99 р. № 237.

11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. Мінфіном України від 31.12.99 р. № 318.

12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: затв. Мінфіном України від 31.01.2000 р. № 20.

13. Інструкція про службові відрядження у межах України та за кордон: затв. Мінфіном України від 13.03.98 р. № 59.

14. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. Мінфіном від 30.11.99 р. № 291.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні. Крім цього в ньому визначено такі поняття, як «зобов'язання». Відповідно до Закону України № 996 від 16.07.99 р. підприємство (організація) самостійно визначає облікову політику на рік, де відображаються основні засади організації та ведення обліку на підприємстві.

На відміну від Закону України № 996 від 16.07.99 р. Закон України «Про ПДВ» визначає ще таке поняття, як «податкове зобов'язання» — загальна сума податку, одержана (нарахована) платником податку в звітному

(податковому) періоді, що визначена згідно з цим законом, а Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» дає визначення безнадійної заборгованості, вказує особливості покриття даної заборгованості банками і небанківськими фінансовими установами.

Закон України «Про аудиторську діяльність» (із змінами, внесеними Законами України від 14.03.95 р. №81/95-ВР, від 20.02.96 р. № 54/96-ВР) визначає правові принципи здійснення аудиторської діяльності в Україні та напрямків на створення системи незалежного контролю з метою захисту інтересів власника. Положення цього закону діють на території України та розповсюджуються на всі господарюючі суб'єкти незалежно від форми власності та виду діяльності.

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція № 291 про його застосування встановлюють позначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність та рух активів, капіталу, зобов'язань і фактів фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків та бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності. План рахунків бухгалтерського обліку є переліком рахунків і схем реєстрації і групування на них фактів фінансово-господарської діяльності (кореспонденція рахунків) у бухгалтерському обліку. Згідно Інструкції №291 для обліку зобов'язань призначений клас 5 «Довгострокові зобов'язання» і 6 «Поточні зобов'язання» Плану рахунків, склад яких відповідає структурі довгострокових та поточних зобов'язань.

Можна зробити висновок, що облік дебіторської заборгованості регулюється нормативно-правовою базою. Застосування стандартів та Міжнародних стандартів приведе до покращення роботи суб'єктів господарювання.

4. Міжнародний аспект обліку дебіторської заборгованості

При визначенні та класифікації дебіторської заборгованості в зарубіжній та українській практиці не існує явних розбіжностей. Як за кордоном, так і у вітчизняному обліку, під дебіторською заборгованістю компанії розуміють зобов'язання покупців чи інших контрагентів бізнесу перед компанією, наприклад, по виплаті грошей за продані товари, продукцію, виконані роботи чи надані послуги [33].

Проблема визнання дебіторської заборгованості за кордоном пов'язана із застосуванням гнучкої системи численних знижок. Знижки, що надаються покупцю, поділяються на дві великі групи:

- торгові знижки — це відсоткові знижки від базової ціни;
- знижки за оплату в строк — це знижки залежно від строку оплати.

Саме останній вид знижок за оплату в строк і створює проблему визнання дебіторської заборгованості. В зарубіжній практиці (переважно ЗПБО США) існують два методи відображення таких знижок в бухгалтерському обліку:

1. Валовий метод, який найбільш широко використовується на практиці. Суть його полягає в наступному: сума продаж та дебіторська заборгованість записуються на загальну (валову), без знижки, суму виставленого рахунку. Знижки відображаються лише тоді, коли здійснюється оплата, протягом періоду дії знижки. Для їх запису існує контррахунок до рахунку продаж, який в кінці року відображається в звіті про прибутки та збитки як коригувальна стаття (вираховується) до загальної величини виручки від продаж. Іншою коригувальною статтею є рахунок «Повернення товарів та знижки», який також має дебетове сальдо та відображає інформацію про суму повернених товарів або інших наданих знижок.

2. Чистий метод. При використанні цього методу знижка, не отримана покупцем, трактується як «штраф», який він повинен сплатити за придбання товару в кредит, а не за готівковий розрахунок, пізніше періоду дії знижки.

За кордоном щодо класифікації дебіторської заборгованості в балансі існують лише загальні правила, які носять рекомендаційний, а не директивний характер. За очікуваними термінами погашення, які встановлюються в договорах, у всіх країнах заборгованість поділяється на поточну дебіторську заборгованість, тобто заборгованість, яка повинна бути погашена протягом одного року чи операційного циклу (залежно від того, який період довше), і непоточну (довгострокову) заборгованість, яку в окремих країнах (наприклад, країнах ОАЕ) поділяють на середньострокову та довгострокову. Міжнародні стандарти передбачають лише одне обмеження — «протягом одного року».

Довгострокові векселі до отримання, згідно з положенням системи ЗПБО США, також класифікуються як поточна дебіторська заборгованість, оскільки вважаються високоліквідними.

Звичайно дебіторська заборгованість в балансі зарубіжної компанії, зокрема в країнах англо-американської системи обліку, представляється, а отже і класифікується, за наступними групами:

- рахунки до отримання — вид дебіторської заборгованості, який виникає при продажу товарів по «відкритому рахунку», без письмового зобов'язання покупця оплатити рахунок, тобто така заборгованість, яка існує в результаті надання короткострокового кредиту продавцем покупцю. За нормальних умов кошти по рахунку повинні бути отримані протягом 30-60 днів;

- векселі до отримання;

- дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією.

Крім дебіторської заборгованості покупців в балансі, відображається, інша заборгованість.

В зарубіжній системі обліку дебіторська заборгованість по рахунках оцінюється та відображається в звітності за чистою вартістю реалізації, тобто за сумою грошей, яка реально може бути отримана в майбутньому в результаті погашення.

Для визначення чистої вартості реалізації необхідно оцінити чисту суму коштів, яку очікується отримати в результаті погашення дебіторської заборгованості по рахунках.

Чиста вартість реалізації, як правило, відрізняється від юридично належної до оплати величини. В США, наприклад, вона обчислюється шляхом сумування всієї дебіторської заборгованості за вирахуванням знижки та безнадійної дебіторської заборгованості. У зв'язку з цим згідно з принципом обачності проводяться два коригування:

- оцінюється та обліковується безнадійна дебіторська заборгованість;
- оцінюються можливі повернення товарів та враховуються надані раніше знижки.

Списання заборгованості може здійснюватися не тільки у випадку визнання її безнадійної.

В США компанії при списанні дебіторської заборгованості по рахунках можуть передавати свою дебіторську заборгованість третій особі, «ліквідувавши» її таким чином та отримавши певну суму грошей. Існує два найпоширеніших способи такої передачі:

1. Передача дебіторської заборгованості по рахунках під заставу. У даному випадку власник дебіторської заборгованості позичає гроші кредитора, виписуючи звичайний вексель та передаючи під заставу дебіторську заборгованість в якості забезпечення. Якщо він не зможе оплатити вексель до зазначеної дати, то до кредитора переходить право конвертації відданої під заставу дебіторської заборгованості в гроші.

2. Продаж дебіторської заборгованості по рахунках. Компанія може продавати право на отримання грошей по дебіторській заборгованості факторинговій фірмі. Як правило, факторингові фірми за свої послуги беруть комісійні 1% та більше від суми дебіторської заборгованості, що придбається.

Таким чином, облік дебіторської заборгованості в Україні регулюється чітко визначеним нормативом – П(С)БО 10, положення якого в певній мірі

відрізняються від запропонованих у міжнародних стандартах. Ці відмінності викликані, в першу чергу, національними та економічними особливостями, що склалися в Україні.

На даний момент в Україні аудитори користуються міжнародними стандартами аудиту. Застосування аудиту потребує роз'яснювальної роботи серед самих аудиторів, особливо тих, які не бачать суттєвої різниці між аудитом а ревізією або вважають, що кожен кваліфікований аудитор може зразу стати аудитором.

Застосування загальноприйнятих стандартів та Міжнародних стандартів аудиту приведе до покращення аудиторських перевірок в практичній роботі суб'єктів господарювання.

Як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід аудиторської практики, аудиторська перевірка складається з окремих послідовних етапів, які в узагальненому вигляді можна назвати так: підготовчий, етап фізичної перевірки, основний, заключний етап. Вважається, що аудитор повинен приступити до виконання аудиту ще до закінчення звітного періоду, який буде перевірятись. На жаль, цього правила не завжди дотримують українські аудитори, що деякою мірою погіршує якість аудиту.

Складання етапів аудиторської перевірки регламентується Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про аудиторську діяльність» Відомості Верховної Ради України(ВРУ), 2006, №44, с.432.

При проведенні аудиту необхідно аудитору отримати всю необхідну інформацію для загального знайомства з підприємством-клієнтом, в тому числі і загальні дані щодо реалізації продукції та дебіторської заборгованості.

Після перевірки внутрішнього контролю аудитор згідно МСА 300 «Планування» складає план та програму перевірки дебіторської та кредиторської заборгованості.

Згідно з МСА 400 Оцінка ризиків і система внутрішнього контролю аудитор оцінює величину аудиторського ризику в цілому і здійснює перевірку дебіторської та кредиторської заборгованості зокрема, з'ясовує

величину ймовірності того, що суттєві помилки, які є в обліку з дебіторської та кредиторської заборгованості можуть залишитись не виявленими і вплинуть на достовірність всієї фінансової звітності. Аудитор визначає, які методи і підходи він буде застосовувати при аудиторській перевірці даного об'єкту дослідження. В фактичній діяльності раціональнішим є застосування таких методів: запит, тестування, вибіркова документальна перевірка та аналітичний огляд.

Отже, при визначенні та класифікації дебіторської заборгованості в зарубіжній та українській практиці не існує явних розбіжностей. Як за кордоном, так і у вітчизняному обліку, під дебіторською заборгованістю компанії розуміють зобов'язання покупців чи інших контрагентів бізнесу перед компанією, наприклад, по виплаті грошей за продані товари, продукцію, виконані роботи чи надані послуги.

Проблема визнання дебіторської заборгованості за кордоном пов'язана із застосуванням гнучкої системи численних знижок. Знижки, що надаються покупцю, поділяються на дві великі групи.

Проводячи аудит дебіторської заборгованості слід, насамперед, розглянути ті дані у фінансовій звітності, які можуть суттєво вплинути на кінцевий результат, а проміжну інформацію необхідно узгодити з даними, що вказані у інших документах. Дотримання встановлених критеріїв оцінки дозволить отримати найбільш точний результат.

Необхідно відзначити, що облік дебіторської заборгованості в Україні регулюється чітко визначеним нормативом – П(С)БО 10, положення якого в певній мірі відрізняються від запропонованих у міжнародних стандартах. Ці відмінності викликані, в першу чергу, національними та економічними особливостями, що склалися в Україні.

ВИСНОВКИ

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Дебіторська заборгованість, як і інші активи підприємства, відображається в балансі тільки при дотриманні загальної вимоги, яка пред'являється до активів національними стандартами, а саме:

- може бути достовірно визначена грошова оцінка цієї дебіторської заборгованості;
- у майбутньому очікується одержання від неї економічних вигод, тобто одержання грошових коштів, товарів, інших активів або зменшення зобов'язань.

П(С)БО №10 "Дебіторська заборгованість" визначає методи оцінки дебіторської заборгованості на етапах зарахування її на баланс підприємства, при відображенні у фінансовій звітності на дату балансу і при списанні з балансу як безнадійної.

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями:

- 1) строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;
- 2) об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість; своєчасність погашення.

Згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову та поточну. При цьому враховуються два критерії: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом.

Поточна дебіторська заборгованість – виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Тобто для віднесення дебіторської заборгованості до поточної, достатньо наявності хоча б одного з двох наведених критеріїв.

Довгострокова дебіторська заборгованість – не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу, тобто для віднесення заборгованості до довгострокової, необхідна одночасна наявність двох наведених критеріїв.

Критерієм класифікації заборгованості на поточну і довгострокову є операційний цикл. Операційний цикл - це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності і отриманням коштів від реалізації виготовленої з них продукції або товарів та послуг (П(С)БО 2, п.4)

Крім того у П(С)БО №3 "Звіт про фінансові результати" термін "операційна діяльність" визначається як основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю. Довгострокова дебіторська заборгованість виникає при здійсненні інвестиційної, фінансової діяльності, а також внаслідок надзвичайних подій.

Для накопичення інформації про дебіторську заборгованість та відображення операцій по ній у Плані рахунків передбачені рахунки класу 1 "Необоротні активи" та класу 3 "Кошти, розрахункові та інші активи". Ці рахунки об'єднуються у відповідні статті, які відображаються у Балансі за встановленою П(С)БО 2 формою.

Крім того, для обліку дебіторської заборгованості використовується позабалансовий рахунок 071 "Списана дебіторська заборгованість". На цьому рахунку обліковується списана дебіторська заборгованість протягом не менше трьох років з дати списання для спостереження за можливістю її стягнення у разі зміни майнового становища боржника.

Дебіторська заборгованість остаточно списується з позабалансового рахунку 071 після вирішення питання щодо визнання винних осіб або у зв'язку із закінченням строку обліку такої заборгованості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22 квітня 1993р. // Голос України. – 1993. – 29 травня.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про аудиторську діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВРУ), 2006, №44, ст. 432).
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.99 р. № 996-XIV.
4. Закон України «Про власність» від 07.02.91 р. №697-XII.
5. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» у редакції Закону України від 22.05.97 р. №283/97-ВР, зі змінами.
6. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу» від 04.04.93 р.
7. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97 р. № 168/97-ВР.
8. Наказ ДПАУ від 25.06.97 р. № 197 «Про порядок проведення повної інвентаризації товарних залишків станом на 1 жовтня 1997 р. на підприємствах, що здійснюють торгово-посередницьку, оптово-збутову та роздрібну торгову діяльність і норми подання ними даних про товарні залишки, визначені у результаті проведення інвентаризації».
9. Норми відшкодування витрат на відрядження у межах України та за кордон: Постанова КМУ від 15.01.98 р. № 10.
10. Про затвердження правил використання готівкової іноземної валюти на території України: Постанова НБУ від 26.03.98 р. № 119.
11. Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення: Постанова КМУ від 29.04.99 р. № 750.
12. Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон: Постанова КМУ від 23.04.99 р. № 663 (зі змінами, внесеними Постановою КМУ від 6.09.2000 р. № 1398).

13. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: затв. Мінфіном України від 24.05.95 р. № 88.
14. Інструкція про службові відрядження у межах України та за кордон: затв. Мінфіном України від 13.03.98 р. № 59.
15. Про затвердження Інструкції про застосування Порядку викупу кредиторської і погашення дебіторської заборгованості держави з використанням казначейських векселів: Інструкція Мінфіну України від 16.06.99 р. № 151.
16. Про затвердження форми посвідчення про відрядження: наказ ДПАУ від 28.07.97 р. № 260.
17. Аудит: Практическое пособие/А. Кузьминский, Н. Кужельный, Е. Петрик, В. Савченко и др.; Под ред. А. Кузьминского. – К.: «Учетинформ», 2006. – 283 с.
18. Щодо віднесення деяких витрат на відрядження до валових витрат: лист ДПАУ від 4.01.2000 р. № 10/6/15-1116.
19. Про порядок віднесення та відшкодування безнадійної заборгованості: лист ДПАУ від 03.02.2000 р. № 529/6/15-1116.
20. Про затвердження Методичних рекомендацій по перевірці витрат на відрядження: наказ ГДКРУ від 21.03.2000 р. № 24.
21. Про порядок оформлення вексями дебіторської заборгованості перед банком: лист НБУ від 20.04.2000 р. №18-211/1009-2283.
22. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. Мінфіном від 30.11.99 р. № 291.
23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності, затверджений наказом МФУ від 07.02.13р. №73.
24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №2 «Консолідована фінансова звітність », затверджений наказом МФУ від 27.06.13р. № 628.

25. Пальчук О. В., Савченко В. М., Тошина Н. М. Маркетинг і бухгалтерський облік маркетингової діяльності: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Кіровоградський ін-т регіонального управління та економіки. - Кіровоград : Поліум, 2008. - 228с.

26. Партин Г.О. Бухгалтерський облік: основи теорії і практики: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. - 245 с.

27. Партин Г.О., Загородній А.Г., Корягін М.В., Пилипенко Л.М., Янковська Л.А. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник. - 2-ге вид.стереотип. - Львів: "Магнолія 2006", 2007. - 240 с.

28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 «дебіторська заборгованість», затверджений наказом МФУ від 08.10.99р. №237.

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №11 «Зобов'язання», затверджений наказом МФУ від 31.01.00р. №20.

30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №15 «Доходи», затверджений наказом МФУ від 29.11.99р. №290.

31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №16 «Витрати», затверджений наказом МФУ від 31.12.99р. №318.

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №25 «Фінансовий звіт суб'єкта підприємницької діяльності», затверджений наказом МФУ від 25.02.00р. №39.

33. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2004 р./ Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик, Т.Ц. Шарамидзе Л.Й. Юрківська, С.О. Кульков – К.: ТОВ «ТАМЦАУ «Статус». – 1028 с.

34. Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 р. №69.

35. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств й

організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. №291, зі змінами.

36. Постанова КМУ від 22.01.96 р. №116 «Про затвердження порядку визначення розміру збитків від крадіжки, недостачі, знищення (псування) матеріальних цінностей».

37. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевські Л.В. Бухгалтер-ський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. За ред. Ф.Ф. Бутинця; 2-ге вид., перероб і доп. - Житомир: ПП «Рута», 2002.- 480С.

38. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів./ За ред. Ф.Ф. Бутинця; 2-ге вид., перероб і доп. -Житомир: ПП «Рута», 2012.- 726с.

39. Ф.Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М.М.Шигун, С.М.Шуляпова Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник для студентів вузів спеціальності «Облік і аудит»/; 2-ге вид., перероб і доп. - Житомир: ЖІТ І, 2001 - 576с.

40. Грабова Н.М., Кривонос Ю.Г. Облік основних господарських операцій в бух. проводках: Навчальний посібник: 3-тє вид., доп. – К.: А.С.К.,2001 – 416 с.

41. Давидов Г.М. Аудит: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2011 – 364 с.

42. Іваненко В.М. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник – 2-ге вид., пер. – К.: Знання – Прес, 2001 – 206 с.

43. Ільїна С.Б. Основи аудиту: Навчально-практичний посібник. – К.: Кондор, 2016 . – 378 с.

44. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Основи аудиту: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Львів: Новий світ, 2002. – 504 с.

45. Мельник В.М. Основи економічного аналізу: Короткий теоретико-методологічний курс.- Навчальний посібник.– Х.: «Кондор» - 2003 – 128с.

46. Прокопенко І.Ф., Ганін В.І., Петряєва З.Ф. Курс економічного аналізу: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ За ред. І.Ф. Проко-пенка. – Харків: Легас, 2014. – 384 с.

47. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2015. – 662 с.